

LAKATOS ÉVA

Tallózás a „magyar különszámok” birodalmában

Az a törekvés, hogy a külföld valamiféle rendszeres tájékoztatást kapjon hazánkról, szinte egyidős a magyar sajtó történetével. Elég az 1781-ben Pozsonyban megindított *Ungrisches Magazin*, vagy az öt évvel későbbi *Merkur von Ungarn* (1786–1787) példáira utalnunk.¹ E tájékoztató törekvést a következő másfél évszázad során a német nyelvű olvasóhoz való kötődés jellemezte, s utóbb tartalmilag több irányban is kibontakozott. A múlt évszázad második felében még erősen irodalmi jellege volt. Ám a Hunfalvy Pál szerkesztette *Literarische Berichte aus Ungarn* (1877–1880) az első négy évfolyam után átalakult, s a Heinrich Gusztáv által jegyzett *Ungarische Revue* (1881–1895) figyelme már kiterjedt a gazdasági és társadalmi kérdésekre is.² Még inkább jellemző ez a táguló érdeklődés az ugyancsak Heinrich Gusztáv által, Münchenben és Lipcsében közzétett *Ungarische Rundschau* (1912–1927) évfolyamaira, amelyek immár kultúránk egészéről kívántak képet adni.³

A trianoni békekötés után e feladatkört a berlini Magyar Intézet szellemi műhelyében készült *Ungarische Jahrbücher* (1921–1943) vette át, Gragger József és Farkas Gyula szerkesztésében: alapos, referáló lappá alakítva a vállalkozást, amely nemcsak „Kismagyarország”, hanem az „utódállamok” tudományos eredményeiről is hírt adott; s a maga módján előkészítette a nemzetközi hungarológia kialakulását.⁴

Az új századba lépve művelődéspolitikánk ki kívánt lépni az addigi egyoldalú német kötődésből. Egymás után jelentkeztek azok a törekvések, amelyek Európára más nyelvterületeivel kerestek kapcsolatokat.

Elsőként 1903-ban *Hungary* címmel egy angol nyelvű szemle jelent meg Golonya Jenő kezdeményezésére, amely hazánk ismertetését és népszerűsíté-

¹ L. *A magyar sajtó története*. I. 1705–1848. Szerk. KÓKAY György. Bp. 1979. 192–194., 198–203.

² *Ungarische Revue* = Magyarország és a Nagy Világ 1881. jan. 2., 17.

³ *Ungarische Rundschau* = Huszadik Század 1912. 25. köt. jan.–jún., 423–424.

⁴ A lap keletkezéséről l. PUSZTAI-POPOVITS József: *A pécsi egyetem tiszteletbeli tanára létesítette a berlini Magyar Intézetet 26 évvel ezelőtt... nyilatkozik Farkas Gyula* = Pécsi Napló 1943. 52. évf. 84. sz. ápr. 14., 4. – A lap fogadtatásához l. HALÁSZ Gábor: *Az Ungarische Jahrbücher margójára* = Magyar Szemle 1927. szept./dec. 1. köt. 101–104., SCHÜNEMANN Konrád válasza; uo. 320/a.–320/b.

sét vallotta feladatának.⁵ A szerkesztő erejéből azonban csak néhány számra telt. Ezt követően 1916-ban J. J. Dempsey, az ír származású, s évek óta nálunk élő egyetemi nyelvtanár indított *The Hungarian Review* címmel referálapot.⁶ Sajnos rövidesen ez is kifulladt. E rövid életű vállalkozások kiteljesedésére csak 1936-ban kerül sor. Balogh József nemzetközi hírvű tudós szemléje, a *Hungarian Quarterly* kisebb-nagyobb megszakítások és névváltozások után napjainkban is megjelenik.⁷

Az első magyar érdekű francia nyelvű szemle, a *La Hongrie* 1905-ben Párisban hagyta el a sajtót.⁸ (Az előzőekhez hasonlóan ez is csak néhány számot ért meg.) Am ennek a kezdeményezésnek már 1908-ban létrejött hazai folytatása, a *Revue de Hongrie* (1908–1931), amely a *Hungarian Quarterly* hez hasonlóan igényesen, tudós munkatársak bevonásával vállalkozott a francia olvasó tájékoztatására.⁹ Utóbb *Nouvelle Revue de Hongrie* címmel 1944-ig élt tovább.¹⁰ Testvérlapja, az *Olasz Szemle* csak 1942-ben jelentkezett, s mindössze két évig létezett.¹¹

Az itt felvázolt törekvések művelődéstörténetünk meghatározó fórumai voltak, hiszen nemcsak hazai eredményeinket közvetítették Európába, — részt vettek a kulturális folyamatok ellenkező irányú előmozdításában: az európai kultúra értékeinek hazai megismertetésében és elfogadtatásában is. E sokrétű és még csak nagy vonalaiban feltárt kapcsolattörténeti szerep bemutatása nem tartozik feladatkörünkbe. Csupán jelzésszerűen kívántuk felvillantani — egyfajta viszonyítási pontként, hogy háttérével fel tudjuk hívni a figyelmet a sajtótörténet egy elhanyagolt és szinte teljes egészében ismeretlen szeletére, amely indítékaiban ugyanazokhoz a törekvésekhez kapcsolódik, mint amelyek a nagymúltú szemlékben megtestesültek. Azokra a rendszerint külföldön kiadott lapszámokra gondolunk, amelyek esetenként vállalkoztak arra, hogy képet adjanak a magyar kultúra egy-egy szeletéről, illetve a politika, a gazdaság vagy a művészetek történeti és aktuális kérdéseiről. E különszámok teljesen esetlegesnek látszanak, látszólag egy-egy szerkesztő személyéhez és ismeretségi köréhez kapcsolódnak. Végső soron azonban soha sem függetlenek a nagypolitika, a világtörténelem folyamataitól. Azokhoz a pillanatokhoz kötődnek, amikor

⁵ Korabeli hírek megjelenéséről; *Magyar Grafikus* 1903. dec. 5. 6. sz. 3., — *Az Újság* 1904. jún. 21., 16., — *Vasárnapi Újság* 1903. dec. 13., 836.

⁶ *The Hungarian Review* = Magyar Figyelő 1916. 6. évf. 2. köt. 395.

⁷ *The Hungarian Quarterly* = Magyar Hírlap 1936. máj. 20., 4. — A folyóirat szerkesztőjével Kádebó Lóránt hosszabb interjú készített (Petőfi Irodalmi Múzeum, Hangtár).

⁸ *La Hongrie* = Élet (Bp.) márc. 12., 191.

⁹ KÓSZEGI László: *Revue de Hongrie* = Religió 1909. okt. 24., 542–543., -yi; *Magyar kultúrkrónika* = Pászortűz (Kolozsvár) 1932. febr. 21., 35.

¹⁰ BAJOMI LÁZÁR Endre: *Nouvelle Revue de Hongrie. Emlékezés egy régi karácsonyi számra* = Magyar Nemzet 1979. dec. 24., 14.

¹¹ *Olasz Szemle* = Ellenzék (Kolozsvár) 1942. márc. 3., 2. — Erdélyi Helikon 1943. 545–546.

a külföld figyelve Magyarországra fordul, vagy amikor a magyar művelődés-politika irányítói kezdeményezik a külföld valamiféle „célzott” tájékoztatását.

Gyűjtésünk az elmúlt kilencven év különszámaiból válogat. (Teljességre törekvő felmérésük túlmutatna e keretek lehetőségein.) E helyütt csupán azt tűztük ki célul, hogy a birtokunkba jutott adatok és dokumentumok alapján felhívjuk a figyelmet a sajtótermékek e csoportjára. A téma feldolgozatlanságát jelzi, hogy a bemutatott magyar számok jelentős részéről csupán másodlagos forrásból — kisebb-nagyobb hírlapi ismertetésekből — szereztünk tudomást, s csak kis részüket sikerült közvetlenül is kézbevenni. (Ez utóbbi esetben — s ha erre csak külföldön adódott lehetőség — külön is felhívjuk a figyelmet.)

Gyűjtésünk első adata (amelynek elsőségébe természetesen a véletlen is beleszámít) 1909-ből való. Egy vidéki hetilap jelenti be, hogy a Münchenben megjelenő, „világelterjedtségnek örvendő” *Moderne Kunst* üzleti vállalkozásba kezdett: húsvétra egy önálló számot tervez, amely Magyarországot kívánná bemutatni. A szereplésnek azonban ára van: csak az kap helyet benne, aki a közleménynek egy-egy oldalért 280 koronát lefizet. . . ¹² Hogy a vállalkozás létrejött-e — nem tudjuk. A *Moderne Kunst* tervezett számát több könyvtárban is kerestük, de nem jártunk eredménnyel.

Hogy az ilyen különszámok megjelentetése pénzbe került, azt a következő adatunk is alátámasztja. Egy 1912-ből származó híradás arról ír, hogy a párizsi *Assiette au Beurre* című élclap július 14-i száma velünk, magyarokkal foglalkozik, címe: *Magyars et Slaves*. Két nyelven: franciául és szlovákul jelent meg — természetesen megrendelésre és propaganda célokkal. A megrendelő ugyanis a magyarságot, a magyar bel- és külpolitikát szerette volna lejáratni. A hazai beszámoló kisebb leírásokat is ad a lap rajzairól és szövegeiről. Íme néhány közülük:

„1. A címként egy vadállati arcú, karmoskezű díszmagyart ábrázol, aki a következőket szónokolja:

— Az ellenzék programja: betöröm a pofáját, belérúgok, megeszem a máját, a szívét, kitepem a beleit, hogy a cigányaim hegedűire húrokat csináljak belőle, Isten segítsen ebben a munkámban!

2. Bem tábornok szelleme a csatasíkon megszólít egy lengyelcsákós csontvázat, mondván: „Lássátok fiaim, amikor azt hittük, hogy Magyarország szabadságáért harcolunk, bilincset segítettünk kovácsolni szláv testvéreink számára!”¹³

A következő két magyar szám már nem ilyen harapós. Mindkettő szelíd és jóindulatú: az esperanto indítékai alapján törekedtek a magyar irodalom megismertetésére s a nemzetek közötti közeledés előmozdítására. Az *Esperanta Finnlando* Helsinkiben kiadott 1922. decemberi számát Balkányi Pál állította össze — Petőfi Sándor, Ady Endre, Móricz Zsigmond és Karinthy Frigyes írásaival. A magyarsággal nyíltan szimpatizáló képzőművészeti kiállításához kap-

¹² *Bácsmege és a „Moderne Kunst”* = Zombor és Vidéke 1909. febr. 28., 2.

¹³ *Egy francia élclap magyarellenes száma* = Az Est 1912. júl. 26., 2.

csolódott, s címlapját Kunffy Lajos ott kiállított festményének a reprodukciója díszíti.

A Budapesten kiadott *Hungaria* című folyóirat 1923-ban tett közzé hasonló különszámot, Szentkereszty Zsigmond szerkesztésében. Alcímében ugyan antológiának nevezi magát, de anyaga előzőleg számonként jelent meg: január és szeptember között. A rendelkezésre álló 136 oldalon a szerkesztő gyakorlatilag az egész korabeli magyar irodalom keresztmetszetét adja Ady Endrétől Babits Mihályon és Szomory Dezsőn át Tersánszky Józsi Jenőig. (Mindkét kiadvány kézbevehető: az első az osztrák nemzeti könyvtárban az esperanto gyűjtemény 700.026-B. Esp. jelzetén; a második az OSZK könyvtárába soroltan.)

Magyar számnak tekinthető a Fiumében közreadott és Antonio Vidmar szerkesztette *Delta* című olasz folyóirat 1923. évi legelső száma is, amelynek tartalmát szinte teljes egészében a magyar irodalom ismertetése tölti ki: Rákosi Jenő Petőfi-tanulmánya, Babits Mihály és Szép Ernő egy-egy költeménye, Szomory Dezső elbeszélése, s beszámolók a hazai irodalmi és színházi eseményekről s azok olasz vonatkozásairól. (A *Delta* e szép kezdeményezését sajnos csak hírből ismerjük.)¹⁴

Az előzőkhöz hasonló tartalmi jegyek alapján soroljuk vizsgálódásaink körébe a Kassák Lajos szerkesztette és Bécsben kiadott *MA* 1923. március 15-i füzetét, amelynek alcíme, *Deutsche Sonderheft* csak a közlemények nyelvét jelöli: összeállítója túlnyomórészt a magyar szerzők: Kassák Lajos, Meggyes László, Gáspár Endre, Reiter Róbert, Déry Tibor alkotásaiból válogatott.

„Igazi” magyar számnak számíthat viszont a *MA* berlini testvérlapja, a Herwarth Walden szerkesztette *Der Sturm* 1924. márciusi füzeté, amely a magyar avantgárd: Kassák Lajos, Kállay Ernő, Moholy-Nagy László, Kudlák Lajos, Reiter Róbert, Bernáth Aurél, Tamás Aladár, Nádass József, Glauber Henrik, Mattis-Teutsch János és Scheiber Hugó képei, metszetei, versei és cikkei bemutatására vállalkozott. Az összeállítás a német szerkesztő szép gesztusa, hiszen a *Der Sturm* 1916 óta szorosán együttműködött a *MA* szerkesztőivel és munkatársaival. (Mindkét lap facsimilében is hozzáférhető.)

A nemzetköziség az egymás érdekeinek kölcsönös megbecsülése jegyében született a magyar avantgárd másodvonalát tömörítő *Magyar Írás* című folyóirat francia nyelvű száma. A Raith Tivadar, Strém István, Ember Ervin, Sükösd Ferenc, Mittai László, Illyés Gyula írásait és Bor Pál rajzát felvonultató kiadvány érdekessége, hogy megjelenítésére a párisi testvérlap, a *Partisans* vállalkozott. Az 1926 júniusában megjelent füzet címlapja mindkét folyóirat címét feltünteti.

A közeledés és a barátság szelleme hatja át a Brassóban kiadott *Klingsor* szász irodalmi folyóirat magyar számát (1926. június) is. Szerkesztője, Heinrich Zillich ekkor még távol állt a jobboldali német eszmék hatásától, s jó szívvel

¹⁴ *Fiumei olasz lap a magyar irodalomról* = Pesti Napló 1923. márc. 20., 3.

közölte Áprily Lajos, Gyallay Domokos, Reményik Sándor és több más, Erdélyben élő magyar író műveit A gesztus nem maradt válasz nélkül. A Kolozsváron megjelenő *Pásztortűz* 1926. július 4-én „Erdélyi szász szám”-ot állított össze — Heinrich Zillich, Karl Bernhard, Adolf Meschendörfer műveinek fordításával és Hans Wühr tanulmányával a negyzebeni Bruckenthal-múzeumról. (A *Magyar Írás és a Klingsor* számai megtalálhatók az OSZK állományában.)

A hagyományos lengyel — magyar barátság égisze alatt jött létre 1927-ben a varsói *Ilustracja* című képes hetilap 28-i száma, amely teljes terjedelmében Magyarországnak volt szentelve. A Belitska Sándor varsói nagykövet által bevezetett anyag azonban már nem irodalom központú. Csekonics Iván a magyar — lengyel gazdasági érintkezéseket, Divéki Adorján a magyar — lengyel történelmi kapcsolatokat tekintette át. Ybl Ervin és Schöpflin Aladár tanulmányai a magyar művészet és irodalom helyzetéről már csak a második vonalban jutottak szóhoz.¹⁵

Ugyancsak 1927-ben tette közzé a Prágában megjelenő nagy múltú német napilap, a *Bohemia* az *Ungarn und die Tschechoslowakei* című karácsonyi mellékletét; amely 70 oldalas terjedelmével ténylegesen egy testes kiadványként is felfogható, s amely az általunk ismert kapcsolattörténeti összeállítások élvonalába kívánkozik. Megjelenéséhez az az évben megkötött csehszlovák — magyar kereskedelmi szerződés adta az indítékot. Mélyebbre tekintve azonban a közeledés mögött a kölcsönös gazdasági érdekek ésszerű felismerése és kibontakoztatásának szándéka állt. A monarchián belül kialakult és Trianonnal megszakadt együttműködési formákról a szerkesztés nem kívánt lemondani, éppen ellenkezőleg: újraélesztésükre törekedett. A különszám parádés szerzői gárdát mondhatott magáénak — Apponyi Alberttől, Andrássy Gyulán át Bethlen Istvánig — s hasonló szintű partnerekkel a másik oldalon. Írásaik nemcsak a közös politika kereteit vázolták, hanem az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem részletkérdéseiről (pl. a textilipar vagy a malomipar kapcsolatai) is tárgyyszerű képet igyekeztek adni. — Az összeállítás az urbanisztika és a turisztika leírásával, kínálataival zárul. (A *Bohemia* e különszáma az osztrák nemzeti könyvtárban hozzáférhető. Jelzete: 394.190-C-D. Per.)

A húszas évek végén — feltehetően a gazdasági világválság hatására — e kapcsolattörténeti különszámok tartalmában egyre határozottabban jutottak kifejezésre a gazdasági vonatkozások. Ez tapasztalható az olaszországi *Economia Nazionale* háromszázötven oldalas 1930. júliusi kötetében is. Összeállítói egyértelműen csak Magyarország gazdaságáról kívántak beszámolni. Hírlapi „előzetese” félig-meddig szenzációként számol be arról, hogy Maria Gray főszerkesztő Budapestre küldte Secondo Bianco és Aldo Lissoni munkatársait, akik a kiadványt a helyszínen fogják elkészíteni.¹⁶

¹⁵ Egy lengyel hetilap magyar száma = Magyarság 1927. júl. 21., 14.

¹⁶ Az „*Economia Nazionale*” külön száma Magyarországról = Magyar Hírlap 1930. 40. évf. júl. 30., 171. sz. 8.

Nem központi jelentőségű kezdeményezés, de talán mégis érdemes megemlítenünk egy német tűzoltó-szaklap magyar összeállítását. A *Die Zentrale* 1929. augusztusi számának címlapja magyar nemzeti színű keretben jelent meg, s teljes terjedelmében a szakma magyarországi híreivel foglalkozott. A vállalkozás két város: Lipcse és Győr tűzoltó testületeinek az együttműködése alapján jött létre.¹⁷

A béke utolsó éveiben megjelent különszámok azt mutatják, hogy ez idő tájt a Magyarország iránti érdeklődés elsősorban azokban az országokban ébredt fel, amelyektől a háborús események utóbb elválasztottak bennünket.

Ez történt például 1938-ban, a fényképezés feltalálója, Louis Daguerre centenáriumán is. Ebből az alkalomból a Magyarországi Kárpátgyesület Fotószakosztálya nagyszabású kiállítást rendezett, amely egyben az ország legjobb fotósainak a szemléje is volt. A párizsi *Photo Illustrations* úgy viszonzta az egyesületnek ezt a gesztusát, hogy magyar különszámot adott ki a kiállított művekből: Vadas Ernő, Zinner Erzsébet, Kinszki Imre, Kálmán Kata, Szabó Lajos s a többiek képeivel, és Rosner Károly bevezető tanulmányával.¹⁸

Ugyanebben az évben adott ki különszámot Magyarországról a legismertebb párizsi napilap, a *Le Figaro* is. Az összeállítást Jacques Lacroix akadémikus vezette be, s gazdag tartalmában számos magyar közéleti személyiség is megszólalt. Így Teleki Pál *Európa és Magyarország* címmel írt tanulmányt, Bornemisza Géza a francia – magyar kereskedelmi kapcsolatokkal, Marschall Ferenc pedig a két ország mezőgazdaságával foglalkozott. A zárófejezetben Hankiss János a magyar irodalomról, Ybl Ervin pedig a képzőművészetről adott körképet.¹⁹

Egy évvel később, 1939-ben Maximilian Jaeger, Svájc budapesti nagykövete kezdeményezett különszámot a 90. évfolyamában járó berni *Der Bund* című napilapban, illetve annak heti irodalmi mellékletében, a *Der kleine Bund*ban (Dec. 3., 49. sz. Eredetije az Österreichische Nationalbibliothekben). Jaeger bevezetője viszonzásnak szánja ezt a gesztust. Jóleső meglepéssel szól benne a *Pester Lloyd* Svájccal kapcsolatos tájékoztatásáról, a Tell Vilmos történetét megelevenítő szabadtéri játékokról a Margitszigeten, s a svájci szerzők: Keller, Meyer, Spitteler darabjainak magyarországi bemutatóiról. Az elegáns kivitelű füzetben Schöpflin Aladár, Kárpáti Aurél és Németh Antal foglalja össze a magyar irodalom, a dráma és a színjátszás utolsó két évtizedének eredményeit. Az összeállítást Herczeg Ferenc, Móricz Zsigmond, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső műveinek fordításai zárják. (A Svájc és Magyarország között megélén-

¹⁷ *Magyar felírással, nemzeti színű keretben jelent meg a világ egyik legnagyobb szaklapja Lipcseben* = Dunántúli Hírlap 1929. aug. 9., 3.

¹⁸ *Francia fényképezési folyóirat magyar különszáma* = Nemzeti Újság 1938. 20. évf. jan. 16. 12. sz. 15. = Fotóélet 1938. 8. évf. 2. sz. febr. 1., 47.

¹⁹ *Magyar számot adott ki a Le Figaro* = Prágai Magyar Hírlap 1938. ápr. 23., 5.

külföldi kapcsolatok háttérében ekkor már egyre növekvő szerepet játszottak az 1938–1939-ben kihirdetett zsidótörvények következményei is. Az országból távozó tehetősebb rétegek egy része közismerten e semleges országban keresett menedéket.)

A törekeny béke egyik utolsó kezdeményezése a német egyházművészet tekintélyes folyóiratának, a *Christliche Kunst*nak a magyar száma, amely egyben önálló létének utolsó megnyilvánulása: Göringék papírrendelete értelmében már csak egy másik lapba beolvadva folytathatja megjelenését. E búcsúszámot Jajczay János műtörténész tanulmánya vezeti be, s a továbbiakban a lap Molnár C. Pál, Aba-Novák Vilmos, Kontuly Béla, Pátzay Pál, Árkay Bertalan és Sztrehlo Lili művészetét reprodukálja és kommentálja.²⁰

A harmincas évek végén egyetlen ellenséges hangú megnyilvánulásról tudunk. 1937-ben a *Volk in Osten* című szász folyóirat *Ungarn* címmel adott ki különszámot, amelyben agresszív, „újnémet” fensőbbéggel mondott bírálatot Magyarországról, és élesen támadta a magyarságot. Akár a közeledő világháború előjeleként is felfogható.²¹

A különszámok következő csoportja azzal az időszakkal függ össze, amikor az országvezetés már elkötelezte magát az ún. tengelyhatalmakkal. Új érdekvizonyok és „barátságok” keletkeztek, amelyeket a központilag irányított propaganda-gépezet igyekezett élőként bemutatni, miközben a területi revízió ígéretének kábulatában az ország fokozatosan az Európa más részén már megkezdett háború közvetett, majd közvetlen támogatójává vált.

Ezeknek a változásoknak az árnyékában jelent meg 1940-ben a szófiai *Kulturen Pregled* című folyóirat októberi száma. Látszólag ez is kulturális alapon indul — Ivan Dimitrov, budapesti nagykövetség vezetőjével. Ám a hangsúly ezúttal már a dobrudzsai és erdélyi „sorsközösségre” esik. A közlemények között akad ugyan irodalmi vonatkozású, de a szerzők többsége a bolgár — magyar gazdasági s főleg politikai kapcsolatok jelenéről és jövőjéről cikkezik.²²

Ez idő tájt erősödnek fel — szinte már kizárólag politikai motívumok alapján — a magyar és olasz közeledés hivatalos kezdeményezései is. 1940. december 29-én a milánói *L'Illustrazione Italiana* jelentetett meg magyar számot — ezúttal már Horthy Miklós kormányzó arcképével a címlapon. A legismertebb és legelterjedtebb olasz hetilap alaposan kilakkozott képanyaggal mutatta be a magyar városok és falvak, s kiemelt hangsúllyal: a hadsereg életét. A szám bevezetőjében Csáky István gróf, külügyminiszter írta *Magyarország helye az új Európában* címmel.²³ — Megjegyezzük: az *L'Illustrazione Italiana* nak ez már

²⁰ *Christliche Kunst magyar száma* = Nemzeti Újság 1937. dec. 30. 296. sz. 12.

²¹ *Volk im Osten című szász folyóirat Ungarn címmel különszámot adott ki* = Magyar Kisebbség (Lugos) 1937. 431.

²² *Bolgár folyóirat Magyarországról* = Pesti Hírlap 1940. okt. 17. 237. sz. 6.

²³ *Csáky István gróf vezércikke az Illustrazione Italiana magyar számában* = Új Magyarország 1940. dec. 29. 296. sz. 5–6.

a második magyar száma: három és fél évvel korábban, az olasz uralkodópár budapesti látogatása alkalmából is 60 oldalas füzetrel emlékezett meg a két nemzet közeledéséről — fedőlapján a katonai díszszemlére lovagoló Vittorio Emmanuele király és császár, valamint Horthy Miklós kormányzó képével.²⁴

Ezt a szellemiséget visszhangozza a magyar egyetemisták és főiskolások lapja, a *Fiatalok* olasz különszáma is. Ez idő tájt alakult ki az egymással „sorsközösséget” vállaló lapok között az a gyakorlat, hogy egymás országairól különszámokat jelentessenek meg. A *Fiatalok* olasz összeállítása már csupán válasz egy olaszországi partner, a *Libro e Moschetto* korábban megjelent magyar számára. A *Fiatalok* e füzetéről csak hírből tudunk, ám e híradásból is nyilvánvaló, hogy ez is a hivatalos politika szócsöve volt: közleményei a magyarság kultúrfölnényéről cikkeztek — és vezető szerepéről a Duna-medence jövőjében. . .²⁵

E sajátos „cserével” egyidejűleg tették közzé a Fiumében megjelenő *Termini* című folyóirat magyar–olasz különszámát, amely előnyére különbözik az előzőektől. Az album alakú füzet összeállítóit nem politikai indítékok motiválták, „csupán” a két nép kulturális közeledését kívánták előmozdítani. Szándékukat nem kísérte hangos deklaráció. Ám a kölcsönösen felvonultatott szerzők névsora önmagáért beszél. Áprily Lajos, Babits Mihály, Illyés Gyula, József Attila, Kassák Lajos stb. versei, elbeszélései szerves természetességgel társulnak Bontempelli, D’Annunzio, Marinetti, Papini, Pirandello és mások írásaihoz. (A közlések közül külön kiemeljük Gáldi László írását, amely a Kosztolányi Dezsővel folytatott utolsó interjú szövegét rögzíti.) A füzetet közel száz olasz és magyar képzőművészeti alkotás reprodukciója gazdagítja. (Szép, bekötött példánya az Országos Széchényi Könyvtárban is kézbevehető.)

A különszámok nemzetközi cseréjébe illeszkedik két korabeli katonaujság is. A *Koti ja Kasarmi* (*Otthon és Kaszárnya*) című finn hetilap egyik számát 1942-ben — így a híradás — magyar nyelven jelentette meg.²⁶ A válasz nem sokáig váratott magára, a Budapesten kiadott *Magyar Katonaujság* hamarosan finn összeállítást juttatott el az orosz fronton harcoló északi rokonoknak. (1942. március 7-i példánya az OSZK állományában.)

E csereforgalom része lehetett a Magyar Nemzeti Diákszövetség *Hungaria* című különszáma is, amelyről egy 1943-beli hírlapi közleményből értesültünk.²⁷ Bizonyára a finn válasz sem maradt el, de ennek eddig még nem tudtunk a nyomára bukkanni.

²⁴ *Az Illustrazione Italiana* = Nemzeti Újság 1937. máj. 29., 9.

²⁵ *Megjelent a Fiatalok olasz különszáma* = Esti Magyarország 1942. márc. 5., 4.

²⁶ „Ha egyszer elindul Észak fia...” A „Koti ja kasarmi” című finn újság magyar kiadását küldte katonáinknak = 8 Órai Újság 1942. febr. 4. 26. sz. 2.

²⁷ *Finn nyelvű lapot adtak ki a főiskolai hallgatók* = 8 Órai Újság 1943. márc. 13. 59. sz. 2.

A német nyelvű magyar számok elsősorban a birodalmi hadsereg által megszállt területeken jelentek meg. Elsőként az egyik legjelentősebb délkelet-európai napilap, a Jugoszlávia lerohanását követően megindított belgrádi *Donauzeitung* adott ki az 1942. május 31-i számához rendkívüli mellékletet. A nyilvánvaló propagandacélzattal összeállított kiadvány német alapossággal készült. Gazdag és tárgyyszerűen megírt képet ad országunk iparáról, kereskedelméről és mezőgazdaságáról. S még az olyan részletkérdésekre is kiterjed a figyelmem, mint a hitelgazdálkodás, a bortermelés, a lótenyésztés, vagy a gyógyvizek hasznosítása.²⁸ Egy évvel később, 1943 februárjában a *Prager Illustrierte Wochenschau* különszámáról olvashatunk.²⁹ Ez az összeállítás azonban erősen aktuálpolitikai. Az ismert, hortobágyi csikósokat és népviseletbe öltözött lányokat bemutató felvételek mellett tartalma túlnyomórészt a honvédség keleti harcairól és a leventekiképzésről tudósít.

A háborús idők legfigyelemreméltóbb magyar száma a magyarországi német népcsoport Budapesten kiadott folyóiratának, a *Südostdeutsche Rundschau* nak 1943. áprilisi füzete volt. Természetesen ez is a kor terméke. Cikkei és beszámolóinak jelentős része a német – magyar sorsközösségről, a Szovjetunió elleni háborúról és a zsidókérdés, valamint a hadigazdálkodás „megoldásairól” szól. Ugyanakkor azonban nem tagadható, hogy a kiadvány kulturális része sokszínű és érdekes. Könyv- és folyóiratszemléje megbízható körképet ad a kor sajtójáról és könyvkiadásáról. Arany János, Ady Endre, Illyés Gyula, Szabó Lőrinc, Erdélyi József és Sinka István verseinek fordításai elismerést érdemelnek. A számot a magyar tájfestészet fejlődését bemutató tanulmány és kitűnő reprodukciók zárják. (Eredetije az OSZK állományában.)

Az 1945 után bekövetkezett népi demokratikus időszakból csupán egyetlen magyar szám akadt kezünkbe. A budapesti Külügyminisztérium Kulturális Osztálya jelentette meg *Krónika* című, rendszertelen időközökben közzétett folyóiratában. E lap 1948. október – novemberi összeállítása egy fajta összefoglalót kívánt nyújtani az új kormányzat művelődési politikájáról és annak eredményeiről. E tájékoztatás keretén belül kerül sor a magyar sajtó, a színművészet, a film, a zene, az 1945 óta megjelent bélyegek és a politikai karikatúra új jelenségeinek a bemutatására. A különszám angolul, franciául, lengyelül, románul, szerbül és oroszul is megjelent.

Az 1956-os forradalom európai visszhangja sokkal nagyobb volt annál, mint ahogy az jelenlegi köztudatunkban él. A népfelkelés pusztá tényé csattanós érvet jelentett azok számára, akik liberális elkötelezettséggel támadták a szocializmus keleti, erőszakra épülő gyakorlatát. E nagyrészt egykori baloldali ér-

²⁸ A belgrádi „*Donauzeitung*” különszáma Magyarországról = Nemzeti Újság 1942. 24. évf. 128. sz. jún. 9. 4.

²⁹ Magyar különszámot adott ki a *Prager Illustrierte Wochenschau* = Reggeli Magyarország 1943. febr. 24. 44. sz. 6.

telmiségek az 50-es évek elején a Congrès pour la Liberté de la Culture szervezetbe tömörültek, s kitűnő sajtókapcsolatokkal rendelkeztek. A harmincas évek vége óta Párizsban élő Fejtő Ferenc, aki e „congrès” egyik legtekintélyesebb képviselőjének számított, 1956 során mindent megtett annak érdekében, hogy a nyugati közvélemény hitelesen tájékozódjon a „magyar eseményekről”. E tájékoztatás legjelentősebb emléke Jean Paul Sartre folyóiratának, a *Les Temps Modernes*-nek több mint ezer oldalas összevont, 1956. november – 1957. januári száma. E terjedelmes — akár kézikönyvnek is beillő — gyűjtemény elsősorban gazdag dokumentációja miatt érdemel figyelmet; amely cikkekben, riportokban és irodalmi alkotások hosszú sorában mutatja be a forradalmat megelőző társadalmi folyamatokat: Nagy Imre reformpolitikáját s benne az írók „lázasát”. (Eredetije az osztrák nemzeti könyvtárban.)

A „congrès” és Fejtő Ferenc kezdeményezéseihez kapcsolódik az *Irodalmi Újság* utolsó — az írók forradalmi szerepét megrázó módon dokumentáló — november 2-i számának a nemzetközi közzététele, amely az általunk vizsgált jelenségnek egy egészen különleges változataként fogható fel. Különlegessége abban rejlik, hogy közzétévői a forradalom jelképét látták benne, lefordították a legkülönbözőbb nyelvekre, s az előbb említett „kongresszus” folyóiratainak mellékleteként küldték szét a nagyvilágba. Elsőnek a Párizsban megjelenő *Preuves* 1957. januári száma tette közzé, utóbb a spanyol *Quadernos* és az olasz *Il Tempo Presente* is megjelentette, de igen valószínű, hogy az angol *Encounter* és a német *Der Monat* is vállalta angol, illetve német bemutatását. (E különszámok: a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött Déry-hagyatékban.)

Az 1956-os forradalom utóvédharcaihoz sorolható a Firenzében kiadott *Il Ponte: Ungheria* címmel kiadott 1960. április – májusi száma. Összeállítója Mézáros István filozófus volt, aki ez idő tájt a „congrès” támogatásával működő Magyar Írók Szövetsége Külföldön titkáráként működött. Ez a vállalkozás annyiban különbözik a *Les Temps Modernes* összeállításától, hogy nem a politika dominál benne. Tartalmában a szépirodalom áll előtérben — s az 1956-ot megelőző és előkészítő alkotások mellett századunk más, békésebb törekvései is teret kapnak. (Eredetije az osztrák nemzeti könyvtárban.)

A hatvanas évek politikai konszolidációja kedvezett a Magyarország iránti nemzetközi érdeklődés felerősödésének. A „gulyáskommunizmus” országa előnyösen különbözött a szovjet blokk többi tagjától, s művelődéspolitikájának viszonylagos liberalizálódása is elismerést keltett. A nyitás egyik első jele volt 1963 júliusában – augusztusában a nagy múltú párizsi *Europe* című folyóirat magyar száma. A több mint háromszáz oldalas összeállítás reprezentatív módon adott képet az országról: kezdve múltunk, történelmünk sajátos vonásaival, s végezve a kortárs irodalom antológiászerű felvonultatásával. Közbul kisebb esszék és tanulmányok mutatták be a magyar zene, Bartók Béla, a színház és képzőművészet hazai értékeit. A tanulmányok szerzői között az egykori hivatalos politika képviselői is jelen voltak, ami arra mutat, hogy a szám ugyan

párizsi kezdeményezésre, de jelentős mértékben hazai összeállítók ízlése szerint készült.

E körülményért a nyugati emigráció erősen bírálta az egyébként baloldali elkötelezettségű *Europe*-öt, s hamarosan elkészítette a saját felfogását tükröző „ellenantológiát”, amely a Congrès pour le Liberté et de la Culture köreihez közel álló s Maurice Nadeau szerkesztette *Les Lettres Nouvelles* 1964. szeptemberi–októberi füzeteként jelent meg. Ez a szám, amelynek szellemi iránya Fejtő Ferenc felfogására vall, s fordításainak nagy részét Gara László készítette, nem közöl egyetlen aktuálpolitikai tanulmányt sem. Kizárólag a művekre épít, s természetesen azokra az írókra, akiket a szerkesztő szerint nem a politikai légmozgások emeltek magasba.

Öt évvel később, 1969 szeptemberében a brüsszeli *Marginales* adott ki a *Les Lettres Nouvelles*-hez hasonló antológiaszámot. A *Visages de Hongrie* címmel közzétett válogatás védnökségét a két ország PEN klubja, személy szerint Sötér István és David Carver vállalta. Szerzői gárdájuk évtizedek múltán is megállja a helyét: irodalmunk legjobbjaiként Illyés Gyula, Füst Milán, Zelk Zoltán, Vas István, Rónay György, Örkény István, Weöres Sándor műveit mutatták be a nyugati olvasóknak. (A három francia nyelvű különszám a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárának állományában.)

A különkiadások e francia sorába illeszkedik 1970-ben a *L'Esprit* és 1972-ben az *Action Poétique* magyar száma. Ez utóbbi Kassák Lajos *MA* című folyóiratáról mutatott be történelmi keresztmetszetet, s a szerkesztő írásai mellett Barta Sándor, Déry Tibor, Illyés Gyula verseiből és Moholy-Nagy László filmvázlatából is ízelítőt adott, de kitekintett József Attila munkásságára is.³⁰

A világnyelvek termékei közé ékelődik a horvát Matica kezdeményezése, amely a Splitben szerkesztett *Mogućnosti* 1965. 4–5. számában tisztelgett a magyar kultúra előtt. Ebben is az irodalmi művek dominálnak, de a Miroslav Krleža irányítása alatt dolgozó szerkesztők figyelme kiterjedt a magyar zenére és képzőművészetre is — mindenekelőtt Kodály Zoltán és Csontváry Kosztka Tivadar munkásságára. S külön tanulmány méltatja benne a délszláv írókat fordító Csuka Zoltán életpályáját és irodalmi közvetítő szerepét.

A hatvanas évek második felében a tengerentúlon is feltámadt az érdeklődés — elsősorban irodalmunk iránt, legalább is ezt látszik alátámasztani két vaskos egyetemi kiadvány. Elsőként 1966 tavaszán a New Jersey-beli Fairleigh Dickinson egyetem (Teaneck) folyóirata, a *The Literary Review* jelentkezett válogatásával, amely az élő magyar irodalom szinte minden jelentős alkotóját megszólaltatja, s ezen belül arányosan igyekezett képviseltetni a különböző műfajokat: költészetet, prózát és drámát is.

³⁰ RÓZSA T. Endre: *Az Action Poétique magyar száma* = Élet és Irodalom 1972. júl. 1. 27. sz. 6. — A további különszámok a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárában vehetők kézbe.

Az Illinois államban, Evanstonban, a Northwestern University által közreadott *Tri Quarterly* 1967 tavaszi száma ugyan nem „tisztán magyar”, a *Hagyomány és újítás a kelet európai irodalmakban* címet viseli, de a bemutatott fordítások jelentős része: Déry Tibor, Háy Gyula, József Attila, Nagy László, Weöres Sándor alkotásai — a magyar irodalmat dicsérik. E kiadványok összeállítói mindkét esetben hazánk fiai. A *The Literary Review* szerkesztője Tábori Pál, a *Tri-Quarterly*-é Gömöri György volt.

Az ő indítékaikhoz hasonló szándékok állnak a svéd *Horizont* és a holland *Kentering* című folyóiratok magyar számai mögött is. A Stolckholmban megjelenő *Horizont* 1967 március – áprilisi összeállítását Thinsz Géza, a hágai *Kenteringét* (1975. február) pedig Dedinszky Erika és Bodnár Szilvia végezte. Thinsz Géza válogatása „konzervatívabb”: a háború előtt induló nagyok — Németh László, Füst Milán, Illyés Gyula művei dominálnak benne. Dedinszky Erika modernebb. Elsősorban a kortársak: Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Nagy László, Kormos István, Rába György stb. műveiből válogat.

A német különszámok nem tekinthetők oly mértékig úttörőnek, mint az imént ismertetettek, hiszen ezen a nyelvterületen meglehetősen gazdag a magyar irodalom fordítása; különösen a hatvanas években, amikor a kiadók már egy-egy életmű rendszeres megjelentetésétől sem riadtak vissza. Ez már a nem antológiaszerű bemutatkozások ideje. A bécsi *Literatur und Kritik* 1969. júniusi száma inkább kivételnek számít, s közreadása egyfajta irodalompolitikai gesztus. Az Österreichische Gesellschaft für Literatur tette közzé a bécsi Collegium Hungaricumban közösen rendezett irodalmi estek ösztönzésére. A számot Barbara Frischmuth megnyitója vezeti be, amely előszóban is elhangzott a két ország PEN Clubja által rendezett felolvasó ülésen. A kis antológia értékeit Illyés Gyula, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Vas István, Juhász Ferenc, Somlyó György költeményei és Lengyel József elbeszélése jegyzi.

Az általunk ismert későbbi magyar számok német-földön már nem az irodalomhoz, hanem az olvasók szélesebb, az idegenforgalom iránt érdeklődők köréhez kötődnek. Közismert, hogy a hatvanas és hetvenes években a két Németország állampolgárai legkönnyebben hazánkban: a Balaton mellett és fővárosunkban találkoztak. Ezzel függ össze, hogy az Európa szerte ismert *Merian* — amely eleve különszámokra specializálta magát, havonta mutatva be egy-egy várost vagy vidéket — egymás után két magyarországi összeállítást is kihozott. Az első, 1968 októberében a fővárost, a másik egy évvel később augusztusban az ország különféle tájegységeit mutatta be. Természetesen a maga sajátos szempontjai, illetve igényei szerint. E különszámokban elsősorban az idegenforgalmi látnivalók, a puszta és a cigányzene s a színes népi szöttesek jutottak szóhoz. Ám a kultúra és az irodalom sem maradt ki belőlük. Összeállításai az Ausztriában élt Sebestyén György mértéktartását dicsérik.

Magyarország megismertetéséből a *Merian* konkurenciájának számító és szintén gazdagon illusztrált *GEO* magazin sem kívánt lemaradni. Különszámá-

nak kelte 1989. augusztus. Ez az időszak többé-kevésbé már a rendszerváltást előlegezi. Irodalmi mellékletében ennek megfelelően az ellenzék s a posztmodern képviselői: Eörsi István, Dalos György, Esterházy Péter, Megyesi Gusztáv, Spiró György szerepelnek. Ám nem érdektelenek a különszám riportjai sem: a hamburgi munkatársak Maléter Juditot, Vásárhelyi Miklóst és Farkas Vladimirt szólaltatták meg, mint az elmúlt évtizedek sajátos koronatanúit.³¹

Leírásunk végére érve, alá szeretnénk húzni: további kutatómunkával bizonyára folytatni lehetne még — térben és időben is — az időszaki kiadványok e sajátos termékeinek felderítését. A több mint negyven cím azonban így is meglepően magas szám, és alkalmas arra, hogy befejezésül néhány általános következtetést is levonjunk.

A megismert tartalmi jegyek alapján viszonylag egyértelműen kialakítható e kiadványok tipológiája. Ezen belül két egymástól alapvetően különböző típus különül el egymástól: az egyik a magyarsággal szemben baráti, a másik ellenséges szándékot képvisel. Az általunk bemutatottak többsége az elsőbe tartozik.

E két alapvető kategórián belül további két típus válik el egymástól, az egyik magán-, a másik állami kezdeményezésként jellemezhető. A magánkezdeményezést azonban meglehetősen tágran kell értelmeznünk. A legtöbb esetben nem egyetlen személy, hanem az ún. civil társadalom valamely egyesülete vagy csoportosulása áll mögötte, mint pl. a húszas évek elejének esperanto és avantgárd kiadványai esetében. Az állami támogatású vállalkozások viszont eléggé határozottan felismerhetők. Bár meg kell jegyeznünk, hogy a két típus között nem húzható egyértelmű határvonal. Vannak esetek, amikor egyes gazdasági alapon induló és államilag támogatott kezdeményezésekben, mint például a prágai *Bohemia* magyar számában (1927) szerencsésen találkozunk a köz- és magánérdekek, s ez a kiadvány tisztos színvonalában is kifejezésre jut.

Egyik érdekes vonása e különféle indítású különszámoknak, hogy a mögötük rejlő szándékok nem mindig jelentkeztek a maguk nyíltságában. A közeledés gesztusait rendszerint a kultúra s ezen belül is elsősorban az irodalom és képzőművészet közvetíti.

Végül is mit lássunk a sajtótörténet e különleges termékeiben: pusztá kuriózumokat? — avagy érdemleges történelmi forrásokat? Megítélésünk szerint e különszámok — megjelenésük minden szokatlansága ellenére — igen fontos források. Ha gondolatban végigfutunk a megismert címeken, azonnal kitűnik, hogy egyfajta kaleidoszkópként működnek. Sokszínű sorjázásukból hiteles ismereteket meríthetünk az évszázad történelméről és szűkebben tekintve: országunk közállapotairól — a Monarchiától a rendszerváltásig. Az a körülmény, hogy e számok többnyire valamiféle változáshoz kötődnek, azt eredményezi, hogy akarva-akaratlan szinte mindig a sorsfordulóinkról tudósítanak. S

³¹ CSALA Károly: *A GEO magazin különszáma: Budapest = Népszabadság* 1989. 205. sz. aug. 31. 9.

Bern • Sonntag
3. Dezember
1939
Redaktion
Dr. Arnold H. Schwieger

Der kleine Bund

Jahrgang 20
Nummer 49

Druck und Verlag
Fritz Fuchs-Jentl A.-G.

Literarische Beilage des «Bund»

Dichtung und Theater in Ungarn

Ungarn und die Schweiz

Eine der freudigsten Ueberraschungen, die dem schweizerischen Reisenden in Ungarn zuteil wird, ist das besondere Interesse für die Schweiz, dem er hier überall begegnet. Mochte ihn die Ueberlegung zunächst bedenklich gestimmt haben, daß das Ungarische für ihn eine Sprache mit sieben Stegeln bedeute, so wird er in Budapest erleichtert feststellen, daß es sich hier auch ohne Kenntnis der Landessprache aufs angenehmste leben läßt. Gerade der Umstand, daß seine Muttersprache von Fremden nicht verstanden wird, veranlaßt den kulturell strebsamen Ungarn, sich Sprachkenntnisse anzueignen. So wird es dem Reisenden wahrlich leicht gemacht, sich hier zurechtzufinden.

Eine der bedeutendsten Tageszeitungen des Königreichs, der «Pester Lloyd», erscheint bekanntlich in deutscher Sprache. In der ungarischen Gesellschaft und in Fremdenverkehrskreisen wird deutsch, französisch, englisch und auch italienisch fast allgemein gesprochen.

Nun wird es den Schweizer besonders freuen, zu sehen, wie sehr sein kleines Land in Ungarn kulturell in den Vordergrund tritt. Die tägliche Lektüre der Zeitung bestätigt ihm die diesbezüglichen persönlichen Erfahrungen, die er im direkten Verkehr mit der Bevölkerung hal machen können. Er wird keine Nummer aus der Hand legen, in der nicht in irgendeinem Belange von der Schweiz die Rede war. Das mag seine Erklärung finden in den großen Sympathien, die die freireichliche Schweiz in Ungarn von jeher genießt, in dem Interesse, das hier unsern Institutionen entgegengebracht wird als den vorbildlichen Lebensformen, die es einem kleinen Land inmitten großer mächtiger Nachbarn ermöglichen haben, selbständig, unabhängig und kulturell beispielgebend seine Existenz und seinen geachteten Platz in der Familie der Völker zu behaupten.

Unter diesen Umständen wird es begreiflich, warum hier dem schweizerischen Künstler und dem schweizerischen Redner im Konzertsaal und am Vortragspult besonderes Gehör geschenkt zu werden pflegt, warum unsere großen Sängerschöre in Budapest vielbeachtete und erfolgreiche Konzerte geben konnten, warum unsere Aldorfer Tellspieler die Freilichtbühne auf der Margaretheninsel letzten Sommer beherrscht haben, und warum nicht nur Keller, Meyer und Spitteler zu den in Ungarn meistgelesenen fremden Autoren gehören, sondern neuerdings auch das ungarische Nationaltheater dem zeitgenössischen schweizerischen Drama seine Tore öffnet.

Dr. MAXIMILIAN JAEGER
Schweizerischer Gesandter in Ungarn

Zwanzig Jahre ungarische Literatur

Von Aladár Schöpflin

Der verlorene Krieg, die in sich zusammenstürzende Revolution, die leidenschaftliche Reaktion der Gegenrevolution, die unerbittliche Zerstückelung des Landes und alles, was in Kultur, Wirtschaft und Gesellschaft sich mit diesen erschütternden Ereignissen verband, brachte auch in die ungarische Literatur eine gewisse Zäsur. Die taumelnde Unorientiertheit, die Unmöglichkeit des Verstehens der neuen Lage, das Umkippen der Begriffe, die die Macht von Naturgesetzen erlangt hatten, gesellschaftliche Verwirrung und Verwirrung der Gedanken und Herzen: dies alles zeigte, daß die ganze Nation den Boden unter sich erschüttert fühlte.

Natürlich hat auf diesen neuen Seelenzustand zu allererst und am stärksten die Lyrik reagiert. Die älteren Dichter, die Träger der großen literarischen Polemik, versuchten vorläufig dort fortzusetzen, wo sie bei der Revolution von 1918—1919 aufgehört hatten; doch gewollt und ungewollt drangen in ihre Gedichte die neuen Erlebnisse ein. Bei den Jungen, die während des Weltkrieges aufgewachsen waren, zeigten sich diese Erregungen gesteigert. Sie wollten etwas ganz Neues und suchten dafür auch neue Formen. Sie wurden von der expressionistischen Strömung mitgerissen, die bei den ausländischen Literatoren Aufmunterung gewann. Sie verwarfen die überlieferten Formen, denn sie glaubten, daß sich ihre innere Temperatur nur durch freie Verse ausdrücken lasse. Diese Strömung erfaßte eine Zeitlang auch die Älteren, die bis jetzt die Meister der traditionellen Formen, des gereimten, metrischen Verses waren. Andererseits fand das große nationale Unglück: seinen Niederschlag in einer lauten Irredenta-Poesie, die den Protest gegen die Zerstückelung des Landes und der Nation auszudrücken versuchte. Eigentümlicherweise hat diese Richtung, obgleich die ganze öffentliche Meinung hinter ihr stand, sehr wenig Wertvolles hervorgebracht und ist bald vom Schicksal der Tagesaktualitäten ereilt worden. Sie war in der literarischen Entwicklung nicht mehr als eine Episode.

Sobald die Lage der Nation sich gefestigt hatte, das große Fieber sank und die Atmosphäre sich reinigte, fanden auch die Dichter wieder ihren alten Weg. Der Kult des freien Verses hörte fast vollkommen auf, die Dichter kehrten zu überlieferten Formen zurück, höchstens ihre lockerere Handhabung erinnerte an ein einziges Ketzerturn. Ein Teil dieser Dichter zog sich hinter die Bastien des Privatlebens zurück und versuchte den Seelenkampf des Privatmanns mit sich selbst und sein Ringen mit der Welt auszudrücken, ein anderer Teil wandte sich dem wirtschaftlich und kulturell vernachlässigten Dorfe zu. Einige

Irodalmi Ujság

ÁRA: 10 PÉNZ

VII. ÉVFOLYAN, 41. SZÁM

A MAGYAR IRÓK LAPJA

1956. NOVEMBER 2.

La gazette littéraire

ORGANE DES ÉCRIVAINS HONGROIS

2 NOVEMBRE 1956

Numéro unique paru pendant
l'insurrection hongroise

PIERRE HORAY

Les lettres nouvelles

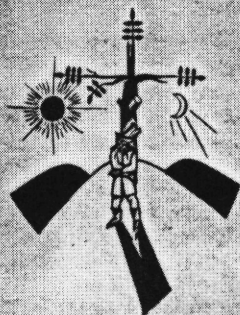
Septembre - Octobre 1964

Numéro spécial

ÉCRIVAINS
HONGROIS
d'aujourd'hui

JULLIARD

**Hungary
Number**

The

IX:3

Literary

Review

In Spite of All

A Brief Survey of Contemporary Hungarian Literature
PAUL TABORI

Stories

ISTVÁN CSURKA
TIBOR DÉRY
ENDRE FEJES
FERENC KARINTHY
IVÁN MÁNDY

GÉZA OTTLIK
ISTVÁN ÖRKÉNY
LÁSZLÓ Cs. SZABÓ
ÁRON TAMÁSI
SZABOLCS VAJAY

Poetry

LÁSZLÓ BENJÁMIN
GYÖRGY FALUDY
MILÁN FÜST
GYULA ILLYÉS
FERENC JUHÁSZ
LAJOS KASSÁK
GÉZA KEPÉS

ZOLTÁN KESZTHELYI
ÁGNES NEMES NAGY
JÁNOS PILINSZKY
LÖRINC SZABÓ
ISTVÁN VAS
SÁNDOR WEÖRES
ZOLTÁN ZELK

Plays

GYULA HÁY

MAGDA SZABÓ

LÁSZLÓ NÉMETH

QUARTERLY / \$1.50 / SPRING, 1966

minthogy többségük nem hazánkban készült, egyben azt is kifejezésre juttatják, hogyan látta bennük a külföld történelmünk e fordulópontjait.

A magyar számok ugyanakkor egyfajta kettős tükörként is működtek. Nemcsak azt mutatják: hogyan, mikor és mit láttattak meg országunk gazdaságából, politikájából és kultúrájából a külföld közvéleményt formáló erői. Jócskán felfedik azt is az utókor előtt — miután összeállítóik között bőven akadtak hazai közreműködők — mikor, mit és hogyan akartunk mi magunkról a külfölddel közölni.

Az elmondottak alapján, úgy véljük, okkal állíthatjuk, hogy a magyar számok a legfigyelemreméltóbb történelmi forrásaink közé tartoznak. Jelentőségük bizonyos szempontból még a folyamatosan megjelenő napi sajtónál is kiemelkedőbb, mert a maguk egyszerűségében élesen vetik fel azokat az új motívumokat, amelyek a történelmi csomópontokat alakítják, s így módon sűrítetten exponálják korunk történelmi és kulturális kérdéseit.

LAKATOS, ÉVA

En glanant dans le domaine des numéros speciaux des revues consacrées a la Hongrie

L'étude donne une vue d'ensemble des revues — parues pour la plupart à l'étranger — qui ont fait paraître, pour des occasions diverses, des „numéros hongrois”. Ces numéros d'occasion étaient destinés à donner un tableau sur la culture hongroise ou bien sur les questions actuelles de la vie politique et économique du pays. Ils ont été publiés surtout à des occasions quand l'attention de l'étranger se tournait vers la Hongrie, ou quand la politique culturelle hongroise a fait état d'informer l'étranger. Parmi ces „numéros hongrois” il y avait des publications de propagande et des publications ayant une mentalité hostile, mais la plupart d'elles cherchaient à faire connaître les événements de Hongrie d'une manière objective, de plus, elles étaient imbues d'un esprit amical. Tels étaient p. ex. les numéros spéciaux publiés après la révolution hongroise de 1956, comme p. ex. le numéro de janvier 1957 de la revue *Les Temps Modernes* de Sartre, ayant plus de mille pages, ou la publication internationale du dernier numéro (2 novembre 1956) de la revue *Irodalmi Ujság (Journal Littéraire)*, publié de l'initiative de Ferenc Fejtő et beaucoup d'autres. L'auteur constate que ces numéros spéciaux sont des sources négligées, mais très importantes de l'histoire de la presse.